

Diensten: pas op voor extreemrechtse GNSV

Universiteiten normaliseren extreemrechts
gedachtegoed door ruimte te bieden aan de
Groot-Nederlandse Studentenvereniging,
schrijven veiligheidsdiensten AIVD en NCTV

2

Babi pangang met bittere nasmaak Julie Ng maakte een documentaire over het restaurant van haar ouders en het racisme waarmee zij en zoveel andere Chinezen te maken kregen. 'Racisme tegen Aziaten wordt heel vaak verpakt als grap'

6

8

Familiebedrijf Nassau 'Voor bezittingen zetten ze alles op het spel'

14

Kamagurka 'Ik val in slaap als ik naar de Derde Wereldoorlog kijk'

‘Protest hoort bij Pride’, vinden SP en PvdD. ‘Niet alleen een leuk feestje’

De Leidse SP en PvdD maken zich ‘ernstig zorgen’ over het verbod op demonstraties tijdens de Pride Leiden. De partijen willen van het college van burgemeester en wethouders weten of het demonstratierecht wel voldoende is gewaarborgd en hebben schriftelijke vragen gesteld.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO TACO VAN DER EB

Sinds het bestaan van de Leidse botenparade in 2023 is er gedoe. Al tijdens de eerste editie werden er beperkingen opgelegd aan het demonstratierecht. Sommige deelnemers die dat negeerden, werden door de politie geslagen.

Vorig jaar werden protestborden op de boten verboden omdat die ‘te politiek’ zouden zijn. Wie wilde demonstreren, mocht niet meevaren. Door onenigheid die daarover ontstond op de boot van de Universiteit Leiden trad uiteindelijk de voorzitter van het lhbtqia+-netwerk van Universiteit Leiden af.

Begin deze maand beleefde de Pride de vierde editie, waarbij demonstreren opnieuw niet was toegestaan. Voor de Universiteit Leiden was dat de reden om niet mee te varen in de Canal Pride.

Ook raadsleden Sander Sauvé (SP) en Nina Joziassie (Partij voor de Dieren) nemen aanstoot aan het protestverbod. Zij schrijven zich ‘ernstig zorgen’ te maken over de ontwikkelingen en vragen zich af of het demonstratierecht wel voldoende is gewaarborgd. Naar aanleiding daarvan hebben zij het college van B&W schriftelijke vragen gesteld.

‘Pride is niet alleen een leuk feestje door onze grachten, maar óók een protest waarbij het demonstratierecht, een grondrecht, absoluut gewaarborgd dient te worden’, aldus de raadsleden. ‘Is het college het met ons eens dat Pride in de kern een protest is, en dat demonstraties in algemene zin hierbij geen verstoring van de feestelijkheden vormen, maar een

inherent onderdeel zijn van de Pride?’

Ook willen ze van het college weten of zij het ermee eens zijn dat het demonstratierecht ‘enkel beperkt kan worden wanneer dat bij wet voorzien wordt om de volksgezondheid te beschermen, om ernstige verkeerschaos tegen te gaan of om wanordelikheden te bestrijden of voorkomen’. Verder vragen ze zich af of het college voorafgaand aan de Pride contact heeft gehad met de organisatie en de politie ‘om ervoor te zorgen dat het demonstratierecht gerespecteerd zou worden’.

Pride Leiden-organisator Lorenzo van Beek erkent dat het verboden is om op een boot te demonstreren ‘omdat de veiligheid van de demonstranten en omstanders anders niet kan worden gegarandeerd’. Die afweging is volgens hem onder meer door de politie gemaakt en heeft Pride Leiden overgenomen. ‘Dat het in Amsterdam wel kan, is omdat daar de hele stad vol staat met politie, zelfs op de daken staan schutters ter beveiliging. In Leiden is dat geen optie.’ De kritiek die Pride Leiden krijgt naar aanleiding van het verbod, vindt hij onterecht. ‘Een klein groepje demonstranten denkt dat Pride Leiden niet begrijpt dat Pride is ontstaan uit een protest. Alsof wij niet aan de kant staan van de minderheid waar wij zelf toe behoren.’

Ook geeft hij aan dat Pride Leiden de afgelopen jaren talloze gesprekken heeft gevoerd met het groepje actievoerders dat per se op de boot wil demonstreren.

‘Het gaat om een handjevol personen. Zij weten dat de politie de veiligheid niet kan waarborgen als er op een boot wordt gedemonstreerd, maar nemen dat niet aan. Wij hebben toen een alternatief voorgesteld: de Pride Walk. Maar het gaat nu, ook in de media, al jaren alleen maar over die paar mensen die per se op een boot willen kunnen demonstreren. Dat vind ik ontzettend jammer. Ik heb hier 1500 uur aan voorbereiding in zitten, vrijwillig.’

Een knots en militaire kleding in het vermeende clubhuis van de rechtsextremistische Geuzenbond in het Brabantse Erp, waar de politie vorig jaar augustus een inval deed en ook vuurwapens en munitie aantraf. Geuzenbond-lid Thomas D. (tevens Nijmeegs en voormalig Leids lid van de GNSV) die stond ingeschreven op dit adres werd uiteindelijk veroordeeld tot twee jaar cel, waarvan een jaar voorwaardelijk, voor het bezit en vervaardigen van wapens en munitie

AIVD waarschuwt universiteiten: GNSV is extreemrechts

In een nieuw rapport kwalificeren veiligheidsdiensten AIVD en NCTV de Groot-Nederlandse Studentenvereniging als extreemrechts. Universiteiten normaliseren dat gedachtegoed door de vereniging ruimte te bieden. ‘Het is façadepolitiek: naar buiten toe gematigd, intern veel extremer.’

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO ANP

De Universiteit Leiden worstelt al drie jaar met het toestaan van een kraampje van de Groot-Nederlandse Studentenvereniging (GNSV) op de infomarkt van de introductieweek. Er zijn verschillende protesten tegen deelname van de vereniging geweest. Tijdens de meest recente markt in augustus gooide een actievoerder een pot met stinkend boterzuur richting de stand van de GNSV. In de universiteitsraad is er meerdere keren een oproep gedaan om de vereniging van de markt te weren. Het college van bestuur wil dat niet omdat daarvoor geen juridische grond zou zijn. Wel

beloofde het college de richtlijnen voor deelname aan de markt mogelijk te herzien. Veiligheidsdienst AIVD en de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) zijn minder voorzichtig en waarschuwen in het deze week verschenen rapport *Achter de façade-Strategische normalisering vanuit de rechts-extremistische beweging* expliciet voor het gevaar van de GNSV. De diensten kwalificeren de studentenvereniging als extreemrechts. De GNSV is ‘opgericht door de rechts-extremistische Geuzenbond’. De studentenvereniging staat in de analyse tussen extremisti-

sche en in bepaalde gevallen zelfs neo-nazistische organisaties als White Lives Matter, de Active Club Dietsland, Wolvenrad en Voorpost.

Het rapport is gebaseerd op zowel open bronnen als op inlichtingen van de AIVD. Uit de analyse blijkt dat de ongefilterde weergave van ‘witte superioriteit, racisme, haat en geweld’ veel mensen ‘afschrikt’. Organisaties die ‘dergelijke boodschappen verkondigen worden uitgesloten van het mainstream maatschappelijke debat en hebben hierdoor minder invloed binnen de samenleving’.

Een aantal extremistische organisaties pakt het daarom anders aan, kiest ‘bewust voor normalisering’ en presenteert het gedachtegoed in een verholde vorm, aldus de diensten. ‘Het is in feite façadepolitiek: naar buiten presenteert men zich als gematigd, intern uit men zich veel extremer.’ Een belangrijke aanpassing is bijvoorbeeld ‘de verplaatsing van de focus in hun verhaal van “ras” naar cultuur en identiteit’. Rechts-extremisten haken aan op thema’s die al onderwerp zijn van debat, zoals zogenaamde ‘Nederlandse tradities’ of het vermeende doorgeslagen diversiteits- en inclusiviteitsbeleid.

‘Zo mengen de organisaties zich in discussies rondom een neutralere benadering van christelijke feestdagen. Ze koppelen dit onder andere aan de vermeende “islamisering” die onze samenleving zou bedreigen. Oprechte gevoelens van ontheemding onder burgers worden misbruikt om racistische en xenofobe boodschappen aantrekkelijker te maken.’ Het proces van normalisering wordt versterkt door veelvuldige herhaling van de boodschap.

‘Mensen die ontvankelijk zijn voor rechts-extremistische ideeën zullen deze bij herhaling eerder overnemen. Bij de verholde versie van het gedachtegoed is het risico daarop groter.’

De AIVD en de NCTV omschrijven de GNSV als wolf in schaapskleren. De vereniging presenteert zich met ‘een “conservatief-nationale levensbeschouwing” die Vlaanderen en Nederland als één volk ziet’. In dat kader organiseert de GNSV “nationalistische” bijeenkomsten en evenementen voor de leden en “rechtse” studenten gericht op geschiedenis en cultuur’. Dat lijkt onschuldig, maar ‘achter de schermen wordt duidelijk dat het daadwerkelijke gedachtegoed anders is dan de GNSV de buitenwereld voorhoudt. Zo ziet men Vlamingen en Nederlanders als één volk, maar dan wel als één “blank” volk’. Verder uiten ‘meerdere (kern)leden diep racistische opvattingen over de Nederlandse identiteit’. De GNSV hecht ook ‘belang aan de “remigratie” van Nederlandse en Vlaamse mensen met een niet-westerse migratieachtergrond’. De vereniging probeert deze ideeën ‘zo acceptabel mogelijk te presenteren om zo gematigd over te komen’. De diensten waarschuwen universiteiten dat ze die façadepolitiek beter moeten doorzien. ‘Door bewust in te spelen op culturele en identiteitsvraagstukken krijgt deze vereniging ruimte op universiteitscampussen om leden te werven en activiteiten te organiseren.’ De analyse moet ‘het bewustzijn over de strategie van normalisering die een deel van de Nederlandse rechts-extremisten volgt vergroten, zodat organisaties, instituties en de samenleving de weerbaarheid ertegen kunnen versterken’.

Ik hoop op een gezond ecosysteem van kennis, niet op ineenstorting

Er zijn veel manieren om een boekenkast in te richten. Bij mij is er sprake van een vrij hybride (jargon voor ‘warrig’) systeem, met als een van de indelingscategorieën de relatie die ik tot het boek of de auteur heb.

Zo heb ik een plank met boeken en tijdschriftnummers waar ik zelf in sta, een rijtje boeken die ik besproken heb en een plank met proefschriften en andere boeken geschreven door vrienden en collega’s. Misschien moet ik deze relationele indeling maar systematischer doortrekken en ook een plank reserveren voor auteurs die ik graag zou willen leren kennen (of juist liever niet).

In mijn onderzoek werk ik met collega’s aan een relationele database voor middeleeuwse boeken. Daar voeren we voor elk boek de inhoud in, zoals teksten en decoratie, maar ook auteurs, makers en eigenaren. Zo kunnen we het bredere culturele ecosysteem waarvan ze deel uitmaakten in kaart brengen, waarin dankzij de circulatie van boeken ook allerlei ideeën en vaardigheden werden uitgewisseld.

Tijdens de Historicidagen in Leiden bleek weer eens hoezeer de universiteit ook deel is van zo’n ecosysteem. Verschillende groepen die zich met het verleden bezighouden scholden samen, zoals onderzoekers, onderwijzers en mensen die in de erfgoedsector werken. De sessie die ik modereerde ging, zoals we het enigszins dramatisch hadden verwoord, over de ‘toekomst van de mediëvistiek’ en de vraag of verbinding van het onderzoeksveld met de bredere samenleving daarvoor van belang is.

Die vraag werd door alle panelleden met ja beantwoord. We spraken over het belang van samenwerking en van mensen en instellingen die bruggen kunnen slaan tussen academisch onderzoek en een breder publiek, zoals podcastmakers en musea. Hoe we ook beleidsmakers kunnen verlichten met onze kennis van de Middeleeuwen om eindelijk een utopische samenleving te realiseren is een vraag die nog onbeantwoord

bleef – tips zijn welkom. Het fijne van bruggen is dat ze twee kanten op gaan. Een promovendus in ons panel, die ook als leraar voor de klas heeft gestaan, keek bijvoorbeeld dankzij de diversiteit onder zijn leerlingen met nieuwe vragen naar de Middelnederlandse teksten die hij met ze las. In zijn onderzoek is hij die vragen nu aan het beantwoorden, wat het onderzoeksveld verrijkt en tot nieuwe kennis leidt die vervolgens weer in het onderwijs kan worden gebruikt.

Door bezuinigingen staan zulke bruggen tussen onderzoek en samenleving onder druk. 2027 is het laatste jaar waarin docenten een Promotiebeurs voor Leraren kunnen aanvragen bij NWO, als gevolg van de onderwijsbezuinigingen van het Kabinet-Schoof. En het Nationaal Archief, een belangrijke plek voor zowel onderzoekers als burgers, is van plan vanwege bezuinigingen te stoppen met publiekstaken zoals tentoonstellingen en educatieve programma’s. Het ecosysteem waarin ideeën en vaardigheden worden uitgewisseld dreigt te krimpen.

Nou ben ik niet zo bezorgd dat bezuinigingen ervoor zullen zorgen dat academici niet meer voldoende gestimuleerd worden om met hun onderzoek naar buiten te treden. Daarvoor praten ze te graag (en vaak, en lang) over hun vakgebied. Ik hoorde laatst zelfs iemand beweren dat de ivoren toren ertoe dient om irritante wetenschappers met ongevraagde academische vertogen weg te houden van de rest van de samenleving.

De plank met publieksboeken van collega’s in mijn boekenkast zal nog wel blijven uitdijen en de podcasts worden wel volgepraat. Maar ik maak me wel zorgen om de diepgaandere samenwerkingen, waarbij wetenschappers naast zenden ook luisteren en precies op de juiste plek terechtkomen, zoals dat ene beleidsvraagstuk waarvoor kennis van de middeleeuwse boekcultuur onontbeerlijk is. Die samenwerkingen vereisen ervaring, expertise en een solide institutionele infrastructuur. Als onderzoekers in de toekomst een relationele database aanleggen om het ecosysteem van de universiteit in de eenentwintigste eeuw in kaart te brengen, hoop ik dat ze geen ecologische instorting aantreffen, maar een gezonde wetenschapsomgeving waarin een grote diversiteit aan kennisvormen en perspectieven wordt uitgewisseld.

Lieke Smits is postdoctoraal onderzoeker bij het Leiden University Centre for the Arts in Society

Defensie en universiteiten werken nog inniger samen

De Nederlandse universiteiten en het ministerie van Defensie willen intensiever gaan samenwerken.

DOOR MARK REID
FOTO DEFENSIE

Staatssecretaris van Defensie Derk Boswijk en voorzitter van universiteitskoepel UNI Caspar van den Berg ondertekenden maandag een intentieverklaring waarin ze afspraken bestaande samenwerkingen verder te ontwikkelen en nieuwe mogelijkheden voor gezamenlijk onderzoek te verkennen. De samenwerking kan verschillende vormen hebben, bijvoorbeeld via onderzoeksprogramma's van NWO of rechtstreeks contractonderzoek tussen Defensie en universiteiten.

'Met onafhankelijk onderzoek, kritisch denken en het opleiden van nieuwe generaties talent leveren universiteiten onmisbare inzichten om in te spelen op een wereld die onveiliger wordt door toenemende dreigingen en geopolitieke spanningen', zei staatssecretaris Boswijk in het bijbehoren-

te zijn met de plannen. Volgens hen komt de academische vrijheid juist in het gedrang door de samenwerking. 'Als onderwijsinstellingen (deels) afhankelijk worden door geld van buitenaf, hebben ze minder vrijheid in het kiezen van hun eigen onderzoeksactiviteiten. Het gaat hier dan niet enkel om geld, maar ook over de impact op welke onderwerpen worden onderzocht en welke minder.

'Het maatschappelijke vertrouwen in de wetenschap is momenteel hoger dan in de politiek, de media en de rechtspraak. Dit vertrouwen neemt af als invloed van buitenaf, Defensie in dit geval, wetenschappelijk onderzoek beïnvloedt.'

In Leiden heeft de universiteitsraad zich al eerder kritisch uitgesproken over de toenemende samenwerking. Toen de universiteit eind 2025 'defensie' tot een van de profileringsthema's voor onderzoek wilde aanwijzen gaf de raad een negatief advies en waarschuwde dat het beeld kon ontstaan dat bezuinigingen konden worden ondervangen door geld te halen uit deze samenwerking. De raad stemde uiteindelijk niet in met het wijzigen van de profileringsthema's.

Toen de universiteit eerder dit jaar in samenwerking met Defensie twee minoren wilde toevoegen aan het studieprogramma was de raad ontevreden. 'Langzaam maar zeker gaat deze samenwerking steeds verder dan alleen maar incidenteel', zei raadslid Patrick Klaassen (UB) toen.

'In de raad hadden we al eerder uitgesproken dat we niet die kant op willen gaan. Daar is toen terughoudend op gereageerd door het college. Een visie hierop moest nog worden geformuleerd. Nu zie ik dat er toch op meer samenwerking wordt voorgesort. Hoe zit dat en waarom is dat? En vooral: stuurt het college hierop?'

Rector Sarah de Rijcke zei destijds dat het minorenaanbod een facultaire aangelegenheid is. Collegevoorzitter Luc Sels vroeg de raad ook na te denken over de vraag 'wat het alternatief is als we dit soort minoren niet aanbieden'.

Volgens Sels worden ze dan elders aangeboden, 'en misschien met minder democratisch toezicht dan we binnen een civiele universiteit hebben. De implicaties van het niet zetten van deze stap kunnen ook groot zijn.'

De Rijcke zei een dialoog op te willen zetten over dit soort moeilijke onderwerpen 'zodat het in de toekomst hopelijk niet zo ver komt dat deze punten op het allerlaatste moment nog in de universiteitsraad moeten worden opgeworpen'.

Raadsleden laten aan Mare weten niet op de hoogte te zijn gesteld van de intentieverklaring. Personeelspartij LAG kondigt aan vragen te gaan stellen.

Leidse agenten op pad in de wijk. In welke steden onderzoeker Jasper De Paepe patrouilles observeerde, mag hij in verband met privacy niet zeggen

‘Vertrouwen in de wetenschap neemt af als Defensie onderzoek beïnvloedt’

de persbericht. Daarbij merkt UNI op dat academische vrijheid voorop blijft staan. 'Onderzoekers en universiteiten bepalen zelf welke samenwerkingen zij aangaan. Bij onderzoek wordt daarnaast aangesloten bij bestaande Nederlandse en Europese afspraken en richtlijnen op het gebied van *open science*, kennisveiligheid en intellectueel eigendom.'

'Met behulp van deze intentieverklaring breiden we de onderlinge samenwerking op het gebied van onderzoek naar veiligheid en maatschappelijke weerbaarheid verder uit', vertelt Timo Kos, vicevoorzitter van het college van bestuur op de website van de universiteit. 'Een belangrijke ontwikkeling, zeker binnen het huidige tijdsgewricht. Vanzelfsprekend blijven academische vrijheid en *open science* het uitgangspunt bij deze ontwikkeling, en kunnen onderzoekers zelf kiezen of ze met Defensieonderdelen willen samenwerken.' Studentenvakbond LSVB laat weten niet blij

Even de wijkagent DM'en

Onderzoeker Jasper De Paepe wilde weten hoe agenten in Nederland en België fysiek en digitaal contact met burgers afwisselen. Hij mocht – op de fiets – mee de wijken in. 'De verwachtingen zijn torenhoog, alsof wijkagenten supermannen zijn.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO'S TACO VAN DER EB

'Het politiewerk is voor een groot deel nog steeds reactief', zegt onderzoeker Jasper De Paepe. Oftewel: agenten rijden naar meldingen toe om daar conflicten op te lossen, slachtoffers te helpen of verdachten op te pakken.

Maar met de komst van wijkagenten, die weten wat er op wijkniveau speelt, probeert de politie zowel sociaal als fysiek veel dichterbij de burger te staan en ook preventief te werk te gaan. Dat is kortgezegd de filosofie van *community-oriented policing* of gebiedsgebonden politiewerk. 'Die filosofie is in Nederland in de jaren zestig ontstaan', zegt De Paepe die onlangs promoveerde op het proefschrift *From doorstep to dashboard*. 'De Nederlandse politie werkt nu in basisteams, waarbinnen wijkagenten een belangrijke rol spelen. Zij zijn eigenlijk de belichaming van *community-oriented policing*. Daarop heb ik in mijn onderzoek ingezoomd.'

De Paepe wilde weten hoe wijkagenten in Nederland en België gebruikmaken van technologie en moderne communicatiemiddelen, en hoe zij die combineren met fysiek contact met de burgers. Daarvoor ging hij in totaal 545 uur met ze op pad.

'Het zijn allebei landen waar *community-oriented policing* de overkoepelende filosofie is en waar de politie op vergelijkbare wijze is georganiseerd', licht hij toe. 'De landen hebben een vergelijkbare historie en leunen sociaal en cultureel dicht tegen elkaar aan. Bijvoorbeeld hoe de overheid en rechterlijke macht zijn georganiseerd.'

Het kostte wel wat onderhandelingswerk om toegang te krijgen. Een ethische commissie beoordeelde waaraan de onderzoeker wel en niet mocht deelnemen en er werden duidelijke afspraken gemaakt over onder meer privacy. 'Uiteindelijk stonden veel wijkagenten open voor mijn onderzoek. Dat was erg fijn, want anders had ik mijn onderzoek moeten stoppen.'

Hij volgde hun volledige diensten. 'Het begon met een briefing in de ochtend, daarna ging ik mee de straat op waar de agenten praatjes maakten met burgers en andere taken verrichtten. Naderhand ging ik mee terug naar het bureau voor de debriefing.'

Ze verplaatsten zich vooral per fiets door de wijken. 'Ik reed zelf niet op een politiefiets, maar op mijn oude stadsfiets.' Bewapend met een klein notitieboekje, noteerde de onderzoeker wat hij zag. Bij welke basisteams hij meeleefde, mag hij in verband met privacy niet zeggen. 'Wel kan ik zeggen dat het in beide landen stedelijke omgevingen waren.'

Hoe reageerden de mensen op straat op hem, aangezien hij geen uniform droeg? 'Wanneer we niet meteen toelichten wie ik was en waarom ik erbij was, was het wat onwennig', erkent hij. 'Voor de politieagenten was het ook een beetje vreemd om te zeggen: hij is een onderzoeker van de universiteit. Dus ik werd vaak voorgesteld als een stagiair.'

Wanneer er heel persoonlijke gesprekken moesten

worden gevoerd, 'bijvoorbeeld als de politie met een informant sprak', moest hij zich afzijdig houden. 'Bovendien moest ik altijd eerst aan mijn eigen veiligheid denken, zodat de agenten hun werk konden doen en niet ook mij nog moesten beschermen.'

Uit zijn proefschrift blijkt dat wijkagenten veel vrijheid krijgen in hoe ze hun werk invullen. Dat vinden ze aan de ene kant fijn, al gaven veel agenten ook aan behoefte te hebben aan een duidelijker kader. 'Ze hebben het idee vooral zelf te moeten uitzoeken hoe ze dingen moeten aanpakken. Terwijl uit politieke discussies in beide landen blijkt dat de verwachtingen torenhoog zijn. Als er maatschappelijke problemen zijn wordt er gesteld dat er een paar wijkagenten bij moeten. Zij zullen de problemen wel oplossen, alsof het supermannen zijn.' Wijkagenten hanteren verschillende stijlen in hoe ze met burgers contact onderhouden en informatie inwinnen. 'De ene is juist veel fysiek in de wijk aanwezig, de andere veel via sociale media. De aanpak hangt vooral af van het soort wijk. Wijken met een grote studentenpopulatie hebben vaak wijkagenten die veel gebruikmaken van sociale media, waarmee ze makkelijk contacten onderhouden. Met Instagramposts en stories wordt hun zichtbaarheid groter. In wijken met een oudere bevolking kiezen wijkagenten vaker voor meer fysieke aanwezigheid.'

Zo sprak hij een wijkagent die niet alleen online berichten postte, maar ook kon worden benaderd door DM's (direct messages) op sociale media. 'Hij had een dermate groot werkgebied, dat hij zich verplaatste op een e-bike. Zelfs daarmee was hij niet in staat om overal op één dag te komen. Om toch te kunnen laten zien waar hij mee bezig was, postte hij berichten op Instagram en konden burgers hem zo contacteren.' Dat legde hem geen windeieren. 'In het nabijgelegen speelpark van een lagere school werd regelmatig een ravage aangericht: vuilnisbakken werden in brand gestoken, er werd illegaal met graffiti gespoten en er werden andere kwajongensstreken gepleegd. Hij had

‘In Nederland krijgt de digitale wijkagent steeds meer voet aan de grond, die gaat amper nog de wijk in’

al eerder contact gehad met jongeren die dit hadden gedaan. Op een dag was er weer een ravage in dat park aangericht. Toen kreeg hij een DM van een van die hangjongeren. "Wij waren het deze keer niet", schreven ze. "Maar we weten wel wie het wel zijn." Doordat ze elkaar kenden en de wijkagent zo benaderbaar was, was het voor de jongeren laagdrempelig om contact met hem te zoeken.'

Maar sommigen gaan wel héél ver met het gebruik van digitale communicatiemiddelen, vindt De Paepe. 'In Nederland krijgt de digitale wijkagent steeds meer voet aan de grond. Zij gaan amper nog de wijk in, maar zitten bijna uitsluitend op sociale media en maken gebruik van online databases om te zoeken naar bepaalde patronen in de wijk. Zij zijn ervan overtuigd dat ze zo beter zicht krijgen op wat er leeft. Ik sta daar vrij kritisch tegenover. Mijns inziens zouden sociale media als aanvulling moeten dienen op het fysieke werk en niet als vervanging. Sociale media kunnen goed worden gebruikt om het contact te onderhouden, maar het eerste contact maak je veel makkelijker fysiek.'

Jasper De Paepe, *From doorstep to dashboard: community-oriented policing, technology, and neighbourhood police officers*. Promotie was op 3 september

Schaamte voor de schaamte

In de documentaire *Meer dan Babi Pangang*, vanavond te zien in het Lipsius, onderzoekt Julie Ng de Chinees-Indische restaurantcultuur, het racisme eromheen en haar eigen familiegeschiedenis. ‘Het gerecht heeft voor mij een bittere nasmaak.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
STILLS JULIE NG

‘Het stinkt hier.’ De jonge Julie Ng wil het liefst door de grond zakken. Het is het eerste wat een klasgenootje zegt als ze binnenstapt bij Lotus, het Chinees-Indische restaurant van haar ouders in Sint-Oedenrode. Haar familie zit net samen te eten. ‘Ik schaamde me dood. Ik dacht: datgene wat wij eten is gewoon vies. Alles stinkt.’ Ng groeide op in het restaurant van haar ouders. Haar vader en moeder waren in 1975 vanuit Hongkong naar Nederland gekomen. Hun leven stond zeven dagen per week in het teken van koken, serveren en schoonmaken. En terwijl andere kinderen buitenspeelden, vouwde Ng servetten. Het gevoel dat er iets mis was met haar afkomst, kreeg ze al jong. ‘Ik was zeven of acht toen ik langs een aantal oudere kinderen fietste. Die riepen opeens heel hard: “Ga terug naar je eigen land!” Dat was echt een *mindfuck*. Waar moet ik heen dan? Ik ben gewoon hier geboren. Op dat moment besefte ik: het gaat niet om mij als mens, maar puur om wat zij zien.’ Het zorgt ervoor dat Ng nooit klasgenoten thuis uitnodigt. Ze schaamt zich voor het restaurant van haar ouders en probeert steeds meer afstand te nemen van haar Chinese afkomst. ‘Door de discriminatie die ik ervoer, dacht ik: het is helemaal niet goed om Chinees te zijn of anders te zijn dan de rest. Ik wilde niks met mijn Chinees-zijn te maken hebben.’

Waarom besloot je een film over babi pangang te maken?
‘In eerste instantie wilde ik gewoon een korte, grappige documentaire maken over de afkomst van babi pangang. Ik dacht: het is toch een heel bijzonder gerecht. Het wordt gemaakt door Chinese restauranthouders, gegeten door Nederlanders en het heeft een Indonesische naam. Thuis aten wij het zelf ook nooit. Daar moet een interessante geschiedenis achter zitten. Dus ik ben op zoek gegaan naar de afkomst van het gerecht en al gauw merkte ik dat ik een enorme beerput opentrok.’

Hoezo?
‘Ik ontdekte dat de eerste Chinese zeelieden al in 1911 naar Nederland waren gekomen. Het allerergste was dat ik niet wist hoe racistisch de Nederlandse overheid en bevolking tegen deze Chinezen waren. Daar ben ik heel erg van geschrokken. Het verhaal van de babi pangang is allemaal wel leuk, maar dat is een soort paard van Troje geworden om een groter verhaal te vertellen.’ De zeelieden waren in 1911 naar Nederland gehaald tijdens een staking in de Rotterdamse haven. Ze werden gezien als stakingsbrekers, kregen te maken met openlijk racisme en werden ‘het gele gevaar’ genoemd. Tijdens de economische crisis in de jaren dertig verdwijnt de vraag naar matrozen en beschouwde de Nederlandse overheid Chinezen als ‘overtollig’ waarna razzia’s en deportaties volgden. Van de ongeveer vijftienghonderd naar Nederland geëmigreerde Chinezen is aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog nog maar een klein deel over.

Je ouders kwamen in de jaren zeventig vanuit Hongkong naar Nederland en begonnen een restaurant. Hoe was het voor jou om daar als kind op te groeien?
‘Best eenzaam. Ze waren altijd tot laat aan het werk. Als het spitsuur begon, moesten wij eigenlijk verdwijnen, want kinderen horen niet in de zaak te zijn. We hadden niet echt een stabiele thuisbasis om op terug te vallen.

‘Ik viel heel vaak in slaap in de klas. Zodra de juffrouw een voorleesboek tevoorschijn haalde, dacht ik: oh nee, daar gaan we weer. Dat had op mij een soort Pavlov-effect. Dan haalde de conciërge een stretcher uit de berging en werd ik daarop gelegd. ‘Dat was natuurlijk niet oké, dus mijn moeder werd op het matje geroepen. Zij moest een oplossing vinden om te voorkomen dat ik maar in slaap bleef vallen. Dus had ze onder de toonbank een soort van nisje ingericht, dan kon ik daar slapen terwijl zij hard aan het werk was. In het begin vond ik dat verschrikkelijk. Ik hoorde al die geluiden van het restaurant en wilde gewoon de aandacht van mijn moeder, maar ik moest slapen.’

Je hebt het je ouders lang kwalijk genomen dat ze er zo weinig voor je waren. In de documentaire spreek je je vader daar ook op aan. Hoe was dat gesprek?
‘Ik zei tegen hem dat hij er vroeger niet voor mij was en dat hij mij ook niet verdedigde. Dat vond hij heel moeilijk om te horen. Hij vroeg om te stoppen met filmen, ging naar de keuken en heeft daar heel hard staan huilen. Dat heeft de editor uiteindelijk uit de film geknipt. ‘Als puber dacht ik: waarom zijn jullie er nooit? Pas later ben ik gaan beseffen wat zij allemaal hebben opgegeven. Mijn vader zei: “School was niet voor mensen zoals ik.” Dat vond ik heel pijnlijk. Hij mocht geen dromen hebben, hij moest werken. Door wat zij hebben opgeofferd, heb ik wel de kansen gekregen die zij nooit hebben gehad. ‘Ik heb mijn vader nooit gevraagd of ik hem voor de docu mocht filmen. Ik ben gewoon naar hem toe gegaan en gaan draaien. Ik dacht: *don’t ask for permission, ask for forgiveness later*. Ik heb heel blij dat hij dat gewoon heeft toegelaten. ‘Hij zag de film voor het eerst tijdens het Nederlands Film Festival in februari. Ik was echt bang dat ik onterfd zou worden. Na afloop kwam hij met tranen in zijn ogen naar buiten en gaf hij me twee klopjes op mijn schouder. Dat doet hij normaal nooit. ‘Later stuurde ik hem een screenshot waarop stond dat de film de op een na best bezochte documentaire van het festival was. Toen stuurde hij terug: “Goed gedaan, goed zo.” Dat had hij nog nooit tegen mij gezegd. Ik dacht: die heb ik in de pocket.’

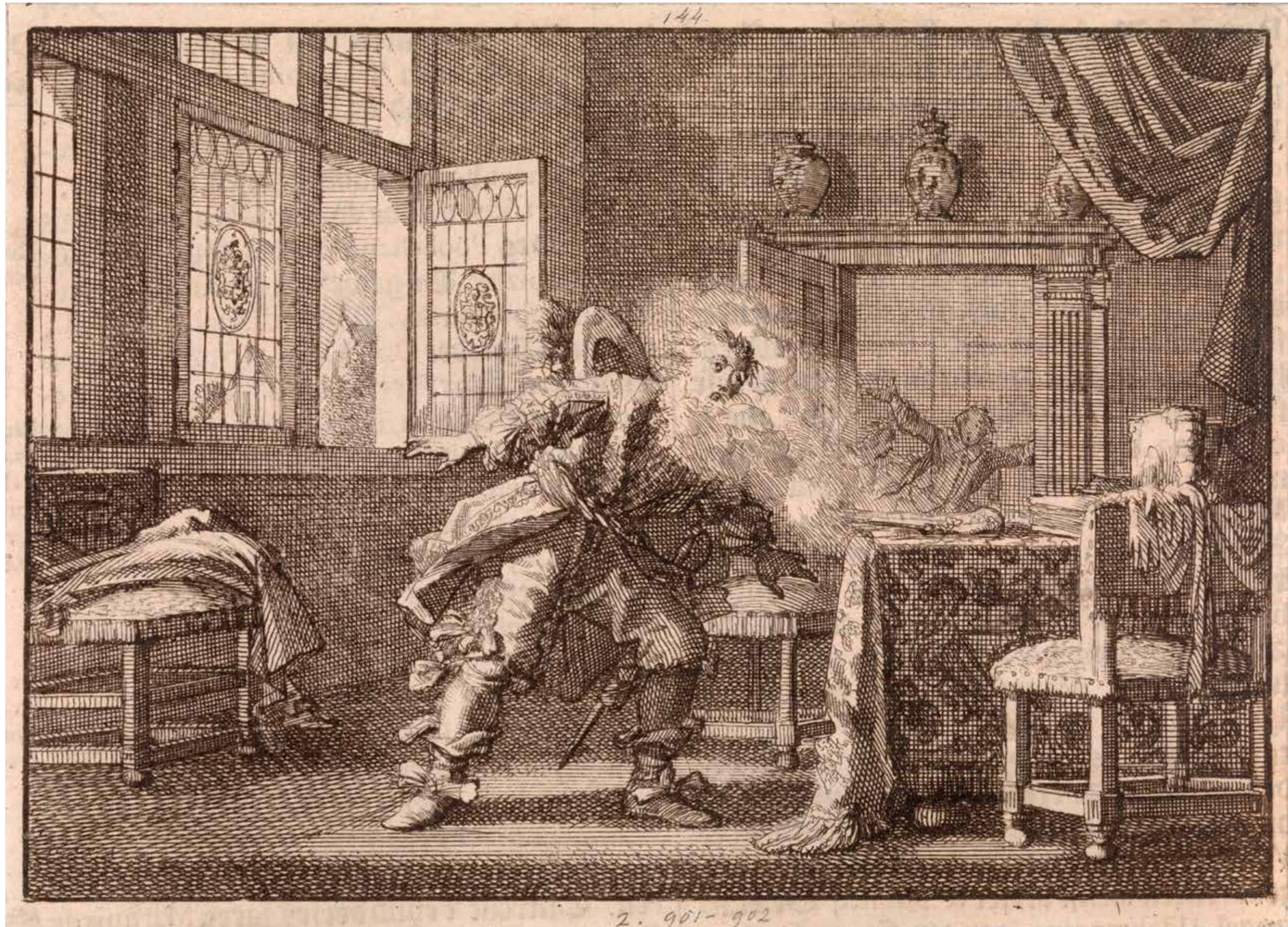
Hoe gingen je ouders om met racisme van klanten?
‘Mijn vader had het niet eens door, maar mijn moeder wist dondersgoed wat er aan de hand was. Maar het waren betalende klanten. Wat doe je dan? Ze hadden vrij weinig keus en lieten het gaan. ‘Dat mensen zich zo gedroegen, raakt me. Ik word er ook heel boos over. Waar haal je het lef vandaan om zo met mensen om te gaan terwijl je daar te gast bent? ‘Ik reageer anders. Laat ik het zo zeggen: wat ik terugroep, komt niet in de Bijbel voor. Racisme tegen Aziaten wordt heel vaak verpakt als een grap. Daardoor wordt het heel normaal gevonden, terwijl het natuurlijk helemaal niet grappig is. Het wordt ook niet beter. Onlangs nog noemde de Arbeidsinspectie een draaiboek *Babi pangang met bami*. Dan denk ik: jongens, wat is dit? Dit komt vanuit de overheid!’

Wat doet het met je dat andere Chinese Nederlanders zich in jouw verhaal herkennen?
‘Dat biedt soelaas, zeker omdat ik me altijd zo eenzaam heb gevoeld. Nu ik erachter kom dat meer mensen dit hebben meegemaakt, voel ik me minder alleen. ‘De film heeft ook heel erg veranderd hoe ik naar mijn eigen Chinese achtergrond kijk. Toen ik las over het racisme tegen die Chinese zeelieden dacht ik: *holy shit*, ik ben zelf ook onderdeel van die gemeenschap. Toen ben ik me steeds meer gaan verdiepen in mijn roots. Ik ben me eigenlijk gaan schamen dat ik me schaamde voor het Chinees-zijn. Nu ben ik juist trots. Maar dat heeft heel lang geduurd.’

In de documentaire vertel je dat zowel jouw vader als jij nooit babi pangang hebben gegeten. Heb je het inmiddels wel geprobeerd?
‘Nee. Het is een principekwestie geworden. Het gerecht heeft voor mij een bittere nasmaak gekregen. Het staat voor mij symbool voor racisme en discriminatie. Het is te beladen om het nu gewoon lekker te gaan zitten eten. ‘Als kind heb ik mijn vader wel eens gevraagd wat babi pangang eigenlijk was. Toen zei hij: “Nee, is niet lekker. Is voor de Hollanders.” En dat is altijd zo gebleven.’

Julie Ng, *Meer dan babi pangang*, Lipsius, donderdag 24 sept 17:00-20:00 uur. Na afloop panelgesprek met documentairemaker Julie Ng

Willem Frederik van Nassau-Dietz, stadhouder van Friesland, wordt in zijn kamer gedood door het onverwacht afgaan van zijn pistool, 1664, Jan Luyken, Rijksmuseum

De Nassaus zetten alles op alles

Jasper van der Steen schreef een boek over de Nassaus, de Duitse adellijke familie die een hoge prijs betaalde voor het behoud van lucratieve Hollandse bezittingen. ‘Willem van Oranje geloofde niet in het Nederlandschap, maar in het verdedigen van het familiebedrijf.’

DOOR VINCENT BONGERS

Willem Frederik van Nassau-Dietz, stadhouder van Friesland, kwam in 1664 op een heel knullige manier om het leven. Een van zijn pistolen weigerde, waarschijnlijk gedurende een jachtpartij, af te gaan. Hij besloot thuis het wapen eens goed schoon te maken. Toen de stadhouder daarmee bezig was, ging het wapen alsnog af. De kogel verbrijzelde zijn kaak, gebit en neus. Van Nassau-Dietz leefde nog een week. Op zijn sterfbed schreef hij nog brieven waarin hij verwees naar het ongeluk waardoor hij niet meer kon praten. ‘Willem Frederik is een heel interessant figuur’, vertelt universitair docent geschiedenis Jasper van der Steen, die een boek over de familiegeschiedenis van de Nassaus publiceerde. ‘Het is natuurlijk tragisch dat je jezelf in het gezicht schiet. Maar de stadhouder was een boeiend persoon. We weten relatief veel over hem omdat hij

een uitgebreid dagboek bijhield.’ De stadhouder hield zijn familieleden van de tak Oranje-Nassau scherp in de gaten, want wellicht kon hij het nog schoppen tot prins van Oranje en zo meer bezit in de Nederlanden verkrijgen. ‘Een Nassau-Dietz kon de Oranjes opvolgen als die tak zou uitsterven. In die periode was dat niet heel onwaarschijnlijk. Willem II van Oranje ging dood voordat hij een mannelijke erfgenaam had, want zijn zoon, de latere Willem III, werd pas net na zijn dood geboren.’ Om zijn positie te verbeteren wilde Willem Frederik heel erg graag trouwen met de oudste dochter van Frederik Hendrik van Oranje-Nassau, de vader van Willem II. ‘Dat lukte niet, want die werd uitgehuwelijkt aan een veel machtiger edelman. Uiteindelijk moest hij akkoord gaan met een huwelijk met een jonger zusje: Albertine Agnes.’ Later werd er toch nog een Nassau-Dietz prins van Oranje. ‘Stad-

houder-koning Willem III stierf zonder erfgenaam. Voor zijn dood had hij Johann Willem Friso, een kleinzoon van Willem Frederik, aangewezen als opvolger. En Friso was een voorvader van... koning Willem Alexander.’ De Nassaus spelen een belangrijke rol in de Nederlandse geschiedenis. Het is echter een adellijke familie uit Duitsland, dat toen deel uitmaakte van het Heilige Roomse Rijk. Het is moeilijk te herleiden waar ze oorspronkelijk vandaan kwamen. De familie wist het zelf ook niet precies. ‘Er zijn allerlei fantastische verhalen over: ze zouden bijvoorbeeld al met Romeinse elites mee naar Duitsland zijn gekomen, maar dat is helemaal niet zeker.’ In Duitsland bezit de familie onder andere de steden Nassau, Dillenburg en Siegen. ‘Maar ze zijn er nooit in geslaagd om een hele machtige staat in Duitsland te worden. De Habsburgers in Oostenrijk en de Hohenzollern in Brandenburg slaagden daar wel in: dat waren echt belangrijkere families.’ De Nassaus krijgen wel stevig voet aan de grond in de Nederlanden. ‘Zoals zo vaak in die tijd was dat het gevolg van een huwelijk.’ Begin vijftiende eeuw trouwde Engelbrecht I van Nassau met Johanna van Polanen, dochter van Jan III, heer van Breda, een zeer rijke edelman. ‘Zo ontstond er een Nederlandse Nassau-tak en dat zorgde ervoor dat de familie bezit in de Nederlanden en de Duitsland kreeg. De bezittingen in Nederland zijn lucratiever dan de Duitse gebieden.’

Van René van Chalon erfde ene Willem van Nassau de titel ‘Prins van Oranje’. Hij groeide uit tot leider van de opstand tegen de Spaanse overheerser van de Nederlanden. Hij werd niet alleen geleid door edele motieven. ‘We zijn geneigd om Willem van Oranje als de Vader des Vaderlands te zien die vocht voor de vrijheid van de burgers en als oprecht protestant streed tegen vervolging van geloofsgenoten. De Nederlanden waren echter heel rijk en de familie kon veel inkomen uit de heerlijkheden halen.’ De Nassaus hadden al langere tijd hoge posities verworven in het Habsburgse bestuur en dienden als bevelhebbers in het leger. Functies die hen veel inkomen en prestige opleverden. ‘Ze werden de belangrijkste edellieden van de Nederlanden.’ Om die positie te behouden voerden de Nassaus een *high risk, high gain*-strategie. ‘Ze zetten alles op het spel om hun bezit te verdedigen. Anders overrompelde het Habsburgse leger van Filips ze. Het is echt niet zo dat Willem bij voorbaat al heel erg geloofde in het idee van Nederlandschap. Hij geloofde in het familiebedrijf Nassau en het verdedigen van zijn bezittingen.’ Zijn broers Lodewijk, Adolf en Hendrik stierven op het slagveld, zelf overleefde Willem de opstand ook niet: de prins werd in 1584 vermoord door Balthasar Gerards.

Het adellijk eergevoel was belangrijk. ‘Het was natuurlijk een persoonlijk drama voor Willem dat zijn drie jongere broers sneuvelen. Maar sterven op het slagveld was tegelijkertijd een manier voor een lid van een adellijk huis om eer te behalen voor de familie. Doodsverachting werd gezien als een deugd.’ Hun dood was een middel om druk uit te oefenen. ‘De familie gebruikte de offers om aan de rebelse staten van de nieuwe republiek duidelijk te maken dat de familie recht had op compensatie en dankbaarheid.’ In Duitsland wisten de Nassaus zich tot in de negentiende eeuw te handhaven. In de familie was sprake van erfdeling maar golden ook overkoepelende afspraken over hoe dat aan te pakken. ‘In 1607 sloten ze een erfvereniging, een soort huiswet met regels om versplintering van het familiebezit te voorkomen. Iedere mannelijke Nassau moest bij het bereiken van het achttiende levensjaar daarvoor een eed zweren. Uiteraard werden die regels ook wel eens geschonden en waren er conflicten, desondanks bleef de familie altijd met elkaar in gesprek.’ In 1783 volgde er een nieuwe huiswet met harde afspraken en forse gevolgen. In 1815 ontstond na het verslaan van Napoleon het Koninkrijk der Nederlanden met Willem I van Oranje-Nassau op de troon. Hij was ook de groothertog van Luxemburg. Nederland had een grondwet, Luxemburg regelde met de huiswet van de Nassaus de opvolging. Nederland stond later in de negentiende eeuw vrouwelijke successie toe, waardoor Willem III na zijn dood kon worden opgevolgd door dochter Wilhelmina. ‘In Luxemburg gold echter nog steeds de huiswet en die stond vrouwelijke opvolging niet toe. Met als gevolg dat de eerste mannelijke verwant van Willem III groothertog werd: Adolf van Nassau. Luxemburg hoorde dus door huisregels uit 1783 niet meer bij het Koninkrijk der Nederlanden. De Nassaus zitten in beide landen op de troon, maar zijn daarentegen in Duitsland geheel verdwenen.’

Jasper van der Steen, *De Nassaus, een vorstelijk familiebedrijf 1500-1800*. Prometheus, 392 pgs., € 37,50

Louise en Amalia trokken aan de touwtjes

Vrouwen speelden een leidende rol in het versterken van de machtspositie van de Nassaus. ‘Louise de Coligny bijvoorbeeld’, legt Jasper van der Steen uit. ‘De vierde vrouw van Willem van Oranje, was minder dan een jaar met de prins getrouwd toen hij werd vermoord. Ze had een zoon met Oranje, Frederik Hendrik, maar zat ook opgescheept met zijn halfbroers en -zussen, waarvan velen nog niet volwassen waren. Haast zonder geld en met weinig macht, moest ze proberen hen op een goede plek te krijgen. Ze bleek heel bedreven in het voeren van een slimme huwelijkspolitiek waarmee ze onder andere de invloed van de Nassaus in Frankrijk vergroot.’

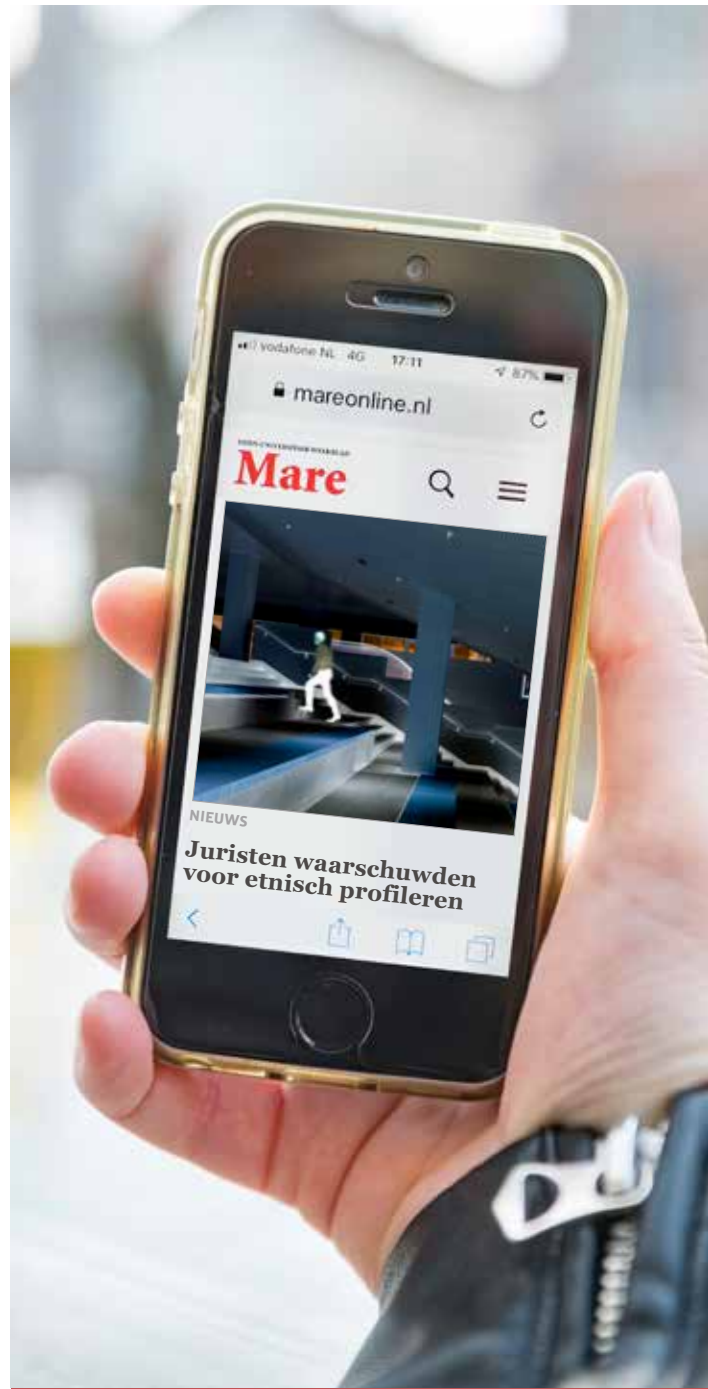
Een andere opvallende vrouw is Amalia van Solms, de naamgeefster van de huidige kroonprinses. Zij was Duits en kwam als hofdame mee met Elizabeth Stuart, de protestantse koningin van Bohemen die naar Den Haag vluchtte tijdens de Dertigjarige Oorlog van 1618-1648. ‘Amalia kwam ook uit een onteigende protestantse familie. Ze was berooid maar slaagde erin met Frederik Hendrik van Oranje te trouwen. Amalia ontpopte zich vervolgens tot een grote behartiger van de familiebelangen door te bemiddelen tussen en allianties te sluiten met andere vorstenhuizen. Een aantal van haar dochters trouwde met hoge Duitse partijen.’ Ze duikt ook vaak op in het dagboek van Willem Frederik, de stadhouder die zichzelf per ongeluk neerschoot. ‘Amalia was zijn schoonmoeder en hij vindt haar maar lastig. Ze kijft, schrijft hij. Maar dat hij haar vaak noemde, duidt erop dat haar woorden van belang waren. Amalia was dé spin in het dynastieke web.’

Portret van Filips Willem (1554-1618), prins van Oranje, Michiel Jansz van Mierevelt, ca 1608, Rijksmuseum

Dood door een klunzig klymsa

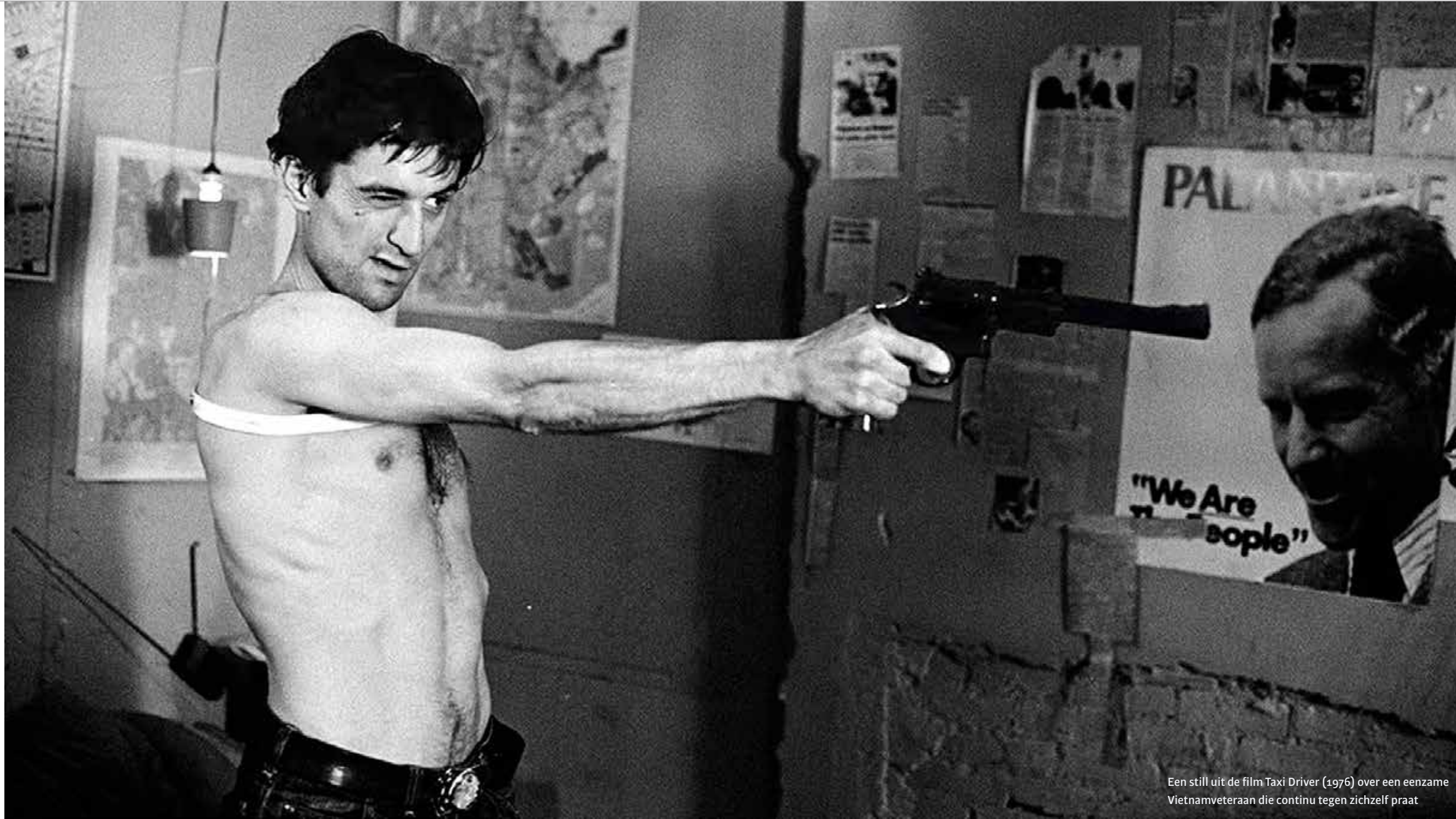
Het verhaal van Filips Willem van Oranje, de oudste zoon van Willem van Oranje, zit vol tragiek. Tijdens de opstand ontvoerden de Spanjaarden hem waarop hij decennia vastzat. ‘Die gevangenschap leidt tot een schisma in de familie’, vertelt Jasper van der Steen. ‘Filips erfde toen Willem stierf officieel de Prins van Oranje-titel. Het was echter zijn jongere halfbroer Maurits die een sterke politieke- en militaire positie opbouwde in de Republiek.’ Toen Filips vrijkwam, ontstond er dus een probleem. ‘Maurits was bang dat hij een deel van zijn bezit zou verliezen. Het kwam tot een soort schikking: na de dood van Filips Willem zouden zijn bezittingen naar halfbroers Maurits en Frederik Hendrik gaan. Filips Willem stierf in 1618 op een bizarre manier. ‘Als hoge edelman moest je veel feesten geven met grote banketten. Om dat vol te houden was het niet ongebruikelijk om een klymsa te laten zetten.’ Dat werd een lavement genoemd, ‘een uitspoeling van het darmkanaal door het rectaal inspuiten van een vloeistof.’ Bij Filips Willem ging het mis. ‘Het klymsa werd klunzig uitgevoerd.’ Volgens een getuigenis bediende ‘de chirurgijn “de spuit met zo’n kracht en geweld dat deze in plaats van de normale weg te nemen iets afweek, vanwege de opgezwellen aambeien die de doorgang versperden en waaraan deze prins leed”. Na het van pijn uitgeschreeuwd te hebben werd de spuit teruggetrokken en bleek deze “geheel bebloed”. Van der Steen: ‘Zo ontstond een ontsteking die hem uiteindelijk fataal is geworden.’

Mis niets en download nu de Mare-app

Blijf op de hoogte van het laatste universiteitsnieuws, lees onze interviews met wetenschappers en weet wat er speelt in het Leidse studentenleven!

WETENSCHAP

Een still uit de film *Taxi Driver* (1976) over een eenzame Vietnamveteraan die continu tegen zichzelf praat

Rustig maar, je kan dit

Iedereen praat weleens tegen zichzelf. Taalkundige Martina Wiltchko onderzoekt wat die ‘gesprekken’ vertellen over taal, gedachten en zelfbesef. ‘Waarom praat dezelfde persoon tegen dezelfde persoon?’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

‘O’, Martina, wat ben je toch een idioot’, zegt taalkundige Martina Wiltchko hardop tegen zichzelf om haar onderzoeksgebied te schetsen. ‘Waarom praat dezelfde persoon tegen dezelfde persoon? Waarom gedraagt de taal zich anders als ik mezelf met “ik” of met “jij” aanspreek? Dat vind ik fascinerend.’ Soms spreken we onszelf moed in, stellen we onszelf een vraag of geven we onszelf een opdracht. ‘Self-talk helpt als we ingewikkelde problemen proberen op te lossen.’ Hoe moeilijker een taak, hoe vaker mensen tegen zichzelf praten, blijkt uit psychologisch onderzoek. ‘We gebruiken het ook om onze emoties in bedwang te houden. Als je zenuwachtig bent, zeg je tegen jezelf: oké, rustig maar, je kan dit.’ Maar waarom zou je gedachten hardop uitspreken? ‘Taal en communicatie draaien niet

alleen om het uitwisselen van informatie. Het kan je helpen nadenken als iets ingewikkeld is, je kunt jezelf ermee ondersteunen. *Self-talk* wordt daarom gezien als je innerlijke coach.’ In de sportpsychologie wordt aangeraden om jezelf met ‘jij’ aan te spreken. ‘Het idee is dat je daarmee afstand creëert, alsof de coach tegen je praat.’ Maar Wiltchko betwijfelt of ‘ik’ en ‘jij’ zo makkelijk aan bepaalde situaties te koppelen zijn. ‘Het lijkt heel persoonlijk. Sommige mensen vertellen: ik praat alleen tegen mezelf als ik mezelf bekritiseer. Anderen gebruiken juist “wij” als ze zichzelf willen motiveren: kom op, dit kunnen we.’ Hoewel psychologen en filosofen al langer onderzoek doen naar self-talk, is het voor taalkundigen nog vrijwel onontgonnen terrein. Wiltchko raakte gefascineerd door wat er grammaticaal gebeurt bij de wisseling tussen ‘ik’ en ‘jij’.

‘Bij “ik” is het alsof ik hardop denk. Maar bij “jij” voer ik echt een gesprek met mezelf. Ook al is er helemaal geen andere persoon, door “jij” te gebruiken is die aangesprokene grammaticaal wel degelijk aanwezig.’ Toch raken mensen daardoor niet in de war. Volgens Wiltchko is de ‘beste manier’ om dat uit te leggen door te kijken naar het Duitse woord voor meisje: *das Mädchen*. ‘Dat woord is grammaticaal onzijdig, maar daardoor denken Duitsers natuurlijk niet dat een meisje in werkelijkheid onzijdig is. De grammatica zegt het ene, terwijl we weten hoe het in de echte wereld zit.’ Dat vanzelfsprekende besef van wie ‘ik’ is, kan verstoord raken. ‘Ik ben geen expert op het gebied van schizofrenie, maar daar lijkt iets te veranderen in hoe je jezelf ervaart.’ Bij gewone self-talk blijft dat zelfbesef intact, ook als we onszelf met ‘jij’ aanspreken. ‘We weten dat we dezelfde persoon zijn. Bij schizofrenie lijkt het besef verdwenen dat al die verschillende delen bij dezelfde persoon horen.’ Waar die grens precies ligt, wil Wiltchko nog onderzoeken. Ook van kinderen kan Wiltchko veel leren. ‘Zij praten heel veel tegen zichzelf. Eerst brabbelen ze en daar hoeft helemaal niemand anders bij te zijn.’ Waarom, daarover bestond lange tijd onduidelijkheid. ‘De Zwitserse psycholoog Jean Piaget dacht dat kinderen eerst gedachten hebben en vervolgens oefenen om die uit te spreken. Voor hem was self-talk dus een opstapje naar een gesprek met een ander.’ De Russische filosoof, psycholoog en pedagoog Lev Vygotsky draaide die redenering om. ‘Volgens

hem beginnen kinderen met gesprekken met hun ouders en andere volwassenen. Wat anderen tegen hen zeggen, gaan ze vervolgens tegen zichzelf zeggen. Voor hem is self-talk dus juist een opstapje naar het hebben van gedachten.’ Inmiddels krijgt die laatste verklaring volgens Wiltchko de meeste bijval. Daarachter schuilt een veel grotere discussie. ‘Waar dient taal eigenlijk voor? Is het in de eerste plaats een middel om te communiceren, of in de eerste plaats een middel om te denken? Ik denk dat het beide is.’ Haar onderzoek wijst ook in die richting: ‘Als mijn theorie over de grammaticale structuur klopt, zitten zowel communicatie als het formuleren van gedachten in ons taalsysteem ingebouwd. Maar daar is het laatste woord nog niet over gezegd.’ Maar uiteindelijk gaat self-talk over meer dan alleen de werking van taal. ‘Hoe kunnen we onszelf als een ander aanspreken zonder te vergeten dat we dezelfde persoon zijn?’ Een antwoord daarop kan meer vertellen over ons bewustzijn en over wat een ‘zelf’ eigenlijk is. ‘Heeft Al bijvoorbeeld een zelf? Als we self-talk beter begrijpen, kunnen we misschien ook beter vaststellen of en wanneer een machine een zelf heeft. Uiteindelijk raakt het aan de essentie van wat het betekent om een zelf te zijn en om mens te zijn.’

Martina Wiltchko, *How did you get into my head? The linguistics of self-talk and its kin*, UCL Colloquium, Herta Mohr, vrijdag 25 sept, 15:30-17:00

ACHTERGROND

Wat Europa en Azië van elkaar kunnen leren

ASML is een van de grootste fabrikanten van computerchips ter wereld. Foto ASML

Tijdens de eerste Vaes-Eliaslezing gaat uva-collegevoorzitter Vinod Subramaniam in op de vraag wat Europa en Azië van elkaar kunnen leren. ‘Be as open as possible, as close as necessary.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

‘Ik ben geboren en opgegroeid in India’, vertelt Vinod Subramaniam. ‘Het was fantastisch, ik heb ervan genoten. Mijn moeder en schoonouders wonen er nog, ik heb nog steeds contact met mijn schoolmaatjes van de middelbare school. Ik ga er minstens één keer per jaar naartoe.’ De natuurkundige is sinds 2015 bestuurder op verschillende universiteiten en is sinds dit jaar collegevoorzitter van de Universiteit van Amsterdam. Volgende week woensdag is hij de hoofdspreker op de eerste Vaes-Eliaslezing. Aanleiding is het tienjarig bestaan van het Leiden Asia Centre (zie kader). ‘Ik heb zowel een voet in Azië als Europa’, antwoordt hij op de vraag waarom hij is uitgekozen als *keynote speaker*. ‘Ik heb mijn wortels in Azië maar ben de hele wereld over geweest.’ Na zijn jeugd in India vertrok hij op zijn achttiende naar Amerika. ‘Ik kreeg een beurs aan de Cornell University, dat was toen heel schaars. Die kans heb ik gegrepen.’

In uw lezing bespreekt u wat Europa en Azië van elkaar kunnen leren. Wat bijvoorbeeld?

‘Allereerst is het een illusie om te denken dat Azië iets op één manier doet. Er zijn heel veel verschillende culturen en zelfs binnen een land bestaan al enorme verschillen. Ik ben in het zuiden van India geboren, maar in het noorden opgegroeid. In beide delen spreken ze verschillende talen en schrijven ze in een heel ander schrift. Die verschillen tussen en binnen Aziatische landen zijn groter dan in Europa.

‘Dat gezegd hebbende: Europa kan bijvoorbeeld van Azië leren op het gebied van innovatie. Landen als China, Singapore en Zuid-Korea rollen op enorme schaal innovaties uit. Hoe doe je dat op die enorme schaal? Kijk naar de *humanoid robots* in China, de robotica die mensachtige vormen hebben aangenomen. De sprongen die zij maken, en zo enorm snel, dat is fascinerend. China zit wereldwijd in de top twee of drie op het gebied van robotica en AI. Maar ook op het gebied van batterijen doen ze het goed.’

Wat kan Azië leren van Europa?

‘Kijk bijvoorbeeld naar de brede aanpak van ASML in Eindhoven of de Nederlandse expertise op het gebied van water die van groot belang kan zijn voor landen als Thailand, India en Bangladesh. Daar zitten veel meer mogelijkheden tot samenwerking. Nederlandse baggerbedrijven kunnen daar bijvoorbeeld havens aanleggen, zoals ze ook al hebben gedaan in bijvoorbeeld India. Maar je kan ook kijken naar culturele aspecten: de traditie van open en gelijkwaardige discussie is iets waar Azië van kan leren.’

Zouden beide werelddelen meer moeten samenwerken?

‘Daar ben ik heel erg voor, maar je moet ook weten hoe je je eigen kennis beschermt. We moeten niet naïef zijn: *be as open as possible, as close as necessary*. ‘Daarnaast zijn er geopolitieke spanningen die de samenwerking kunnen bemoeilijken. Bedrijven en onderzoeksinstituten kunnen dat niet negeren.’

Wat is een belangrijke overeenkomst tussen beide werelddelen?

‘We zijn allemaal nieuwsgierige mensen. Het gaat niet alleen om zakendoen, maar ook om de uitwisseling van kunst, cultuur en eten. Als hobbykok zeg ik: wie houdt niet van sushi of een Indiase curry? Heerlijk toch?’

Leiden Asia Centre bestaat tien jaar

Het Leiden Asia Centre – het onafhankelijke kenniscentrum dat als missie heeft de relevantie van academisch onderzoek over hedendaags Azië aan te tonen voor de overheid, het bedrijfsleven, de media en het algemene publiek – bestaat tien jaar. Dat moet worden gevierd, vindt directeur Floris Harm. Volgende week vindt daarom de eerste Vaes-Eliaslezing plaats, die het centrum jaarlijks wil laten terugkeren. ‘Met de jaarlijkse lezing willen we de positie van de universiteit als kenniscentrum onderstrepen’, aldus Harm. De lezing is vernoemd naar Wilhelmina Gerardina Vaes-Elías. Zij kwam uit

Rotterdam en bezat een grote collectie kunstvoorwerpen die na haar dood zijn geveild en waarvan de opbrengst is geschenken aan het Leiden Asia Centre. De eerste editie van de Vaes-Elíaslezing is woensdag 30 september van 17 tot 19 uur in het Groot Auditorium van het Academiegebouw. Naast Vinod Subramaniam spreekt ook de Leidse collegevoorzitter Luc Sels en is er een discussie. Er zijn nog plekken beschikbaar. Een dag later, op 1 oktober, is er een besloten symposium in Den Haag met tientallen sprekers uit binnen- en buitenland, gemodereerd door Aziëcorrespondenten van de NOS.

Een stuk over een stuk (over gespletenheid over Gaza)

De half-Israëliëse Dara Bazelet verbeeldt met *Safe Room*, een voorstelling over een eerder geschrapte versie van de voorstelling, haar verwarring over de oorlog in Gaza. 'Ik wilde niet iets waar ik niet achter kon staan.'

DOOR MARK REID
FOTO DERK STENVERS

Ik schreef de eerste versie van dit toneelstuk gebaseerd op mijn ervaring in Nederland als half-Israëliëse student, voor al sinds 7 oktober', vertelt Dara Bazelet, schrijver van én acteur in de voorstelling *Safe Room*. 'Aan de ene kant heb ik veel familie in Israël, en tegelijkertijd heb ik hier in Nederland veel vrienden die demonstreren voor de Palestijnen. Het hele stuk draaide om die gespletenheid van het hoofdpersonage: hoe ze beweegt in beide werelden. Ze verliest haar vader steeds meer uit het oog, doordat hij alleen maar bezig is met gijzelaars. Aan de andere kant staan haar demonstrerende vrienden.'

De versie van *Safe Room* die op 29 september wordt opgevoerd in Theater Ins Blau is nieuw. In het originele stuk speelde ze zelf niet mee. Dat het publiek niet de eerste versie te zien krijgt, is het gevolg van fundamentele meningsverschillen met de acteurs, waardoor het project op de klippen liep.

'Toen ik bij de eerste repetities langskwam, bleek dat de acteurs de tekst erg hadden aangepast, waardoor het hele stuk veranderde. Ik kreeg het idee dat veel van die keuzes voortkwamen uit een angst voor wat het publiek er misschien van zou vinden. De acteurs waren bang dat toeschouwers het perspectief te Israëlisch zouden vinden.' Gesprekken mochten niet baten. 'Ik heb geprobeerd om eruit te komen, maar er was heel weinig beweging mogelijk. Toen heb ik de stekker eruit getrokken. Ik wilde geen stuk waar ik niet achter kon staan.'

Die gebeurtenissen vormden voor Bazelet inspiratie voor een tweede versie van *Safe Room*. Het gaat nu expliciet over acteurs die een voorstelling over de oorlog in Gaza proberen te maken. Het publiek ziet niet alleen de voorstelling-in-voorstelling die de makers willen opvoeren, maar ook hoe de acteurs worstelen met hoe ze zo'n beladen en gepolitiseerd onderwerp moeten overbrengen.

'Ik vertel het publiek eerst wat de gebeurtenissen

rond het eerste toneelstuk waren, en dat dit een reconstructie daarvan is. Tijdens de voorstelling komen de acteurs daar eigenlijk niet aan toe omdat ze in het nieuwe stuk in allerlei discussies en gesprekken verzanden.'

Een bepaalde mening neerzetten als de juiste wilde Bazelet juist niet. 'In het oorspronkelijke stuk wilde ik een persoonlijk verhaal vertellen, wat natuurlijk heel moeilijk is als het over dit onderwerp gaat, omdat het zo gepolitiseerd is.' Die verwarring is zichtbaar op het toneel. 'Op een gegeven moment is er een scène waarin blijkt dat een van de acteurs Joods is. Dan rijst de vraag, in hoeverre maakt het uit waar je vandaan komt als je deelneemt aan een gesprek dat zich hier afspeelt over een oorlog die daar gaande is? 'Je speelt als schrijver een beetje voor God. Je zet personages neer en laat hen dingen zeggen. Ik laat juist die verwarring zien die ik zelf ook waanneem en de verschillende perspectieven, zonder dat ik echt politieke uitspraken doe. Want dat interesseert me uiteindelijk minder dan het persoonlijke verhaal.'

Bazelet is tevreden met het resultaat. 'Ik ben blij er met de nieuwe voorstelling dan met het oorspronkelijke stuk. Omdat het zo'n meta-laag heeft, wordt het soms ook best wel absurd. Ik denk dat dat de situatie, of in ieder geval mijn eigen ervaring wel goed weergeeft.'

De ontvangst is positief. 'Ik hoorde van veel mensen uit de Joodse gemeenschap of met een Israëlische achtergrond dat ze zich er heel erg in herkenden. Regisseur Jip Vuik zat in de zaal bij de première en vertelde me dat er op sommige momenten door de ene helft heel hard gelachen werd, terwijl de andere helft in een kramp schoot. En bij een latere scène was dat precies andersom. Het zet je hoe dan ook aan het denken.'

Safe Room, Theater Ins Blau, 29 september, vanaf € 12,50

The Boss is boos

Als protestzanger is Bruce Springsteen de juiste man op het juiste moment, betoogt fan en hoogleraar Nederlandse literatuur Sander Bax. 'Hij geeft mensen een stem en kan het zwijgende midden opschudden.'

DOOR ELSE VAN DER STEEG

Op 7 januari 2026 werd Renee Good in Minneapolis doodgeschoten door een agent van de Amerikaanse immigratiedienst ICE. Een paar weken later, tijdens protesten in de Amerikaanse stad tegen de acties van ICE, en nog sterker aangewakkerd door de dood van Good, werd ook Alex Pretti vermoord door ICE-agenten. Het leidde tot landelijke verontwaardiging en protesten. Twee dagen na de dood van Pretti bracht Bruce Springsteen het protestlied 'Streets of Minneapolis' uit.

*Against smoke and rubber bullets
In the dawn's early light
Citizens stood for justice
Their voices ringin' through the night
And there were bloody footprints
Where mercy should have stood
And two dead, left to die on snow-filled streets
Alex Pretti and Renée Good*

Een paar weken later volgde een tournee door de Verenigde Staten. Het kostte Springsteen, die op 23 september zijn 77e verjaardag vierde, geen moeite om een concert te vullen met protestliederen. Sinds de jaren tachtig zingt hij over politieke onderwerpen.

Met songtitels als 'Death to My Hometown', 'No Surrender', 'Darkness on the Edge of Town' en 'Murder Incorporated' was het geen bijzonder opbeurende lijst, aldus Sander Bax, hoogleraar contemporaine Nederlandse literatuur en cultuur in een transnationale dynamiek. Hij geeft donderdag een college in Café Caat over het protestlied, waarin hij Springsteens setlist uit de 'Land of Hope and Dreams'-tour bespreekt.

'Hij kiest specifiek fases uit zijn oeuvre waarin hij zich politiek geëngageerd heeft opgesteld.' Zo is het tweede nummer op de setlist – na een cover van 'War' van The Temptations – 'Born in the USA'. 'Dat is zijn grote hit, geschreven als protestlied tegen de Vietnamoorlog. Later werd het door Reagan gebruikt in zijn verkiezingscampagne', compleet in tegenspraak met de oorspronkelijke boodschap van het lied. 'Door het nu als tweede te spelen, geeft hij het dat protestkarakter weer terug.'

'American Skin' schreef Springsteen in de jaren negentig. 'Het gaat heel expliciet over de politiemoord op Amadou Diallo, een ongewapende student uit Guineë, moorden zoals we die helaas veelvuldig zien in Amerika en die tegenwoordig ook in Nederland voor lijken te komen.'

Het nummer 'Land of Hope and Dreams', waarnaar de tour is genoemd, is oorspronkelijk geen protestlied. 'Het bevat elementen van een liefdeslied, het raakt aan troost en bescherming, heeft een religieuze dimensie. Maar nu krijgt het een andere betekenis. We hadden een mooi land, dat land wordt ons

afgepakt. Dus we hebben een droom van een andere toekomst nodig, ofwel een *land of hope and dreams*.'

Volgens Bax is The Boss de juiste man op de juiste plek. 'Maar ik spreek hier als fan, hè? Hij denkt al zijn hele oeuvre lang na over wat het betekent om Amerikaans te zijn. Hij onderzoekt het land en zingt over normale mensen. Hij heeft een soort symbolische expertise die hij kan inzetten door te zeggen: datgene wat ik al die tijd heb opgebouwd, wordt nu aangevallen dus dat wil ik verdedigen. Zijn oeuvre geeft hem momentum.'

*Trump's federal thugs beat up on
His face and his chest
Then we heard the gunshots
And Alex Pretti lay in the snow dead
Their claim was self-defense, sir
Just don't believe your eyes
It's our blood and bones
And these whistles and phones
Against Miller and Noem's dirty lies*

Vanuit zijn achtergrond als neerlandicus vindt Bax het lyrische aspect van de zanger fascinerend. 'Ik probeerde deze week zelf wat nummers van Springsteen op mijn gitaar te spelen. Ze hebben maar drie akkoorden, dus zo moeilijk moet het niet zijn om te maken, denk je dan.'

Maar met die eenvoud weet de muzikant precies het goede sentiment aan te wakkeren bij zijn publiek. Zo spreekt hij de stad Minneapolis persoonlijk aan, appelleert aan het gemeenschapsgevoel door de zowel de straten als de namen van de slachtoffers expliciet te benoemen.

'Een protestlied is bedoeld om meegezongen te worden op een protestbijeenkomst', zegt Bax. 'Hij speelde het nummer de eerste keren ook tijdens demonstraties in Minneapolis. Je hebt een collectieve *chant* nodig, die mensen goed mee kunnen zingen.'

*In our chants of "ICE out now"
Our city's heart and soul persists*

'Let me hear you!', roept Springsteen tijdens een optreden in Minneapolis. 'ICE OUT NOW!', roept het volle stadion terug naar de zanger. 'Bijna', zegt Springsteen met een lachje op zijn gezicht. 'In our chants of...', zingt hij nogmaals. 'ICE OUT NOW!' schreeuwt het stadion terug, gebalde vuisten en telefoonlampen in de lucht.

Bax: 'Doordat hij een gevoel van gemeenschap creëert, ontstaat er een element van troost en samenzijn. Je geeft mensen een stem.' Dat is vooral belangrijk om het gematigde midden op te schudden, volgens de hoogleraar. 'Zij zijn in de meerderheid, maar blijven eigenlijk altijd stil.'

'Kijk, in Europa worden zijn nummers vaak goed ontvangen, maar de vs is natuurlijk nog veel meer gepolariseerd. Springsteen heeft zich expliciet met de Democratische partij verbonden, hij speelde zelfs op de inauguratie van Joe Biden. Ik verwacht niet dat er veel radicale Republikeinen in Springsteens publiek staan. Het schijnt wel te kunnen, maar dan moet je niet naar de teksten luisteren, denk ik.'

Uiteraard reageerde Trump negatief op het protestlied. '*Bad, and very boring singer, Bruce Springsteen, who looks like a dried up prune*', foeterde de president op zijn eigen socialmediaplatform Truth Social. '*MAGA should boycott his overpriced concerts, which suck*.'

Bax: 'Toen ik het nummer voor het eerst hoorde, kreeg ik een brok in mijn keel. *In the heat of the moment*, toen de onrust op zijn hoogst was net na de moorden, heb ik wel eens gedacht: loopt hij hiermee geen gevaar? Natuurlijk heeft Springsteen de status om dit te kunnen doen, maar dat is niet vanzelfsprekend. Het vereist moed. Als je eenmaal zo'n statement hebt gemaakt, dan moet je dat ook doorzetten. Je kan niet meer terug.'

Sander Bax, Bruce Springsteens *Land of Hope and Dreams* – het protestlied in de 21ste eeuw. Studium Generale, donderdag 24 september, Café Caat, 19:30 - 21:00 uur (uitverkocht)

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leiden-univ.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

Gezocht voor de periode 1 november / half december. Huis- en dierenoppas voor vrijstaand en comfortabel huis **in mooie omgeving van de Achterhoek**, op fietsafstand van het centrum van Vorden. Er zijn 2 honden (teefjes), een Beagle van 8 jaar en een 15 jaar oud middenslag bastaardhondje uit Bosnië en een lieve poes. **Ervaring met huisdieren is vereist. Informatie: 0652727056**

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. btw voor elke vijftientig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071 – 527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekbladmare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 3.000

Hoofredactie:
Frank Provoost:
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:
Vincent Bongers
v.bongers@mare.leidenuniv.nl
Marcjelle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Vincent de Groot (stagiair)
Eline Dirven (stagiair)

Medewerkers:
Emiel Beinema | Lente van den Berg | Lisa Boshuizen | Remco Breuker | Carmen Brouwer | Tirza de Graaf | Lorenzo Gerritsen | Valérie Krah | Henrik Laban | Marieke Nolten | Giselle Maria Timmers | Renske Veldman

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, Joostmarcellis.nl

Fotografie:
Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties:
Bas van der Schot | Silas.nl

Drukwerk:
Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, Telefoon 023 – 571 47 45, E-mail sales@bureauvanvliet.com bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad:
Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Hermelijn Smits

CULTUUR

Gewoon laten waaien

Cartoonist Kamagurka, het pseudoniem van Luc Zeebroek (70), gaat in Leiden en Den Haag tekenen op toneel. ‘Kunst is geen heldendaad, maar je kunt mensen moed geven om door te zetten in moeilijke tijden.’

DOOR VINCENT DE GROOT

‘Ik val altijd in slaap als ik naar de Derde Wereldoorlog kijk.’ Dat is één van de zinnnetjes die cartoonist Kamagurka, het pseudoniem van Luc Zeebroek (70), die ochtend heeft bedacht en opgeschreven. De Vlaamse absurdist staat sinds kort in het theater. Met zijn nieuwe voorstelling *Op zekere dag*, een combinatie van theater met tekeningen, treedt hij op in Leiden en Den Haag. ‘Ik heb dat vaak’, verklaart Kamagurka aan de telefoon. ‘Dan zit ik naar de beelden te kijken op het journaal, vreselijke toestanden, en altijd val ik dan in slaap. Dat is toch raar?’ Dagelijks tekent hij een cartoon voor *NRC*. In zijn tuin in West-Vlaanderen zit hij op ideeën te broeden. Het tweede zinnetje dat hij heeft opgeschreven luidt: ‘Zonder geheugen kun je het hier wel vergeten.’

Hoe komt u op zulke ideeën?
‘Gewoon relaxen en de dingetjes opschrijven die in mijn hoofd naar boven komen. Dan maak ik daar tekeningetjes bij en doe ik er iets mee waardoor het toch grappig of interessant wordt. Ik heb niet het gevoel dat ik krampachtig zit te brainstormen. Ik laat het gewoon waaien.’

U bent een snelle tekenaar. Hoe is dat zo gekomen?
‘Dat hoort bij cartoons voor de krant. Dat moet snel gaan en direct zijn. Daar mag geen enkel detail in staan. Het moet heel elementair en een beetje primitief zijn.’

Hoe heeft u die stijl ontwikkeld?
‘Door veel te tekenen. Het is net zoals hoe een handschrift ontstaat. Mijn tekenstijl is ook een soort handschrift, maar dan met figuurtjes. Doordat veel mensen alleen nog maar op hun telefoon of laptop tokkelen, creëren ze geen eigen stijl meer. Het wordt dan iets wat iedereen kan. Wat je schrijft wordt ook bepaald door hoe je schrijft.’

Wat wilt u bereiken als maker?
‘Mijn doel is de tekening op zich. Het tweede doel is dat de tekening gepubliceerd en tentoongesteld wordt. Daarna is het aan de mensen om ermee te doen wat ze willen. ‘Maar ik hoef niemand te overtuigen. Het liefst laat ik ze gewoon lachen of even stilstaan en nadenken waar dat beeld over gaat. Dat kan met alles: als je een tekening van een drol maakt en je zet dat in de krant, dan zullen mensen denken: waarom staat die drol in de krant?’ ‘Ik zie mijn tekeningen ook als een soort van vrijheid die gevierd wordt. Ik kan mij voorstellen dat ze in Rusland nergens zullen verschijnen. In Amerika zijn er ook al veel cartoonisten die moesten stoppen. Op dat vlak is het dus belangrijk om te tekenen voor kranten.’

Is er nooit een tekening van u geweigerd?
‘Ik krijg soms een opmerking, maar vaak gaat het dan om een formulering die niet duidelijk is. Maar weigeren heb ik

nooit meegemaakt. Het is heel makkelijk om tekeningen te maken die geweigerd worden. Maar wat heb je daaraan? Dan kun je beter voor een andere krant werken of niet publiceren. ‘Het is ook een van mijn bedoelingen om tekeningen te maken die niet altijd door iedereen geapprecieerd worden. Omdat je uit confrontatie tot meer ideeën kunt komen. Als je met humor bezig bent of kunst in het algemeen, dan strijk je mensen ook tegen de haren in. Kunst is daarvoor uitgevonden. ‘Maar wat gebeurt er dan vaak? Diegene die er eerst door werd gechoqueerd, apprecieert het later wel. In de laatste instantie begint ie de ideeën te imiteren. Dan wordt het, hoe moeilijk het ook kan zijn, een succes. ‘Als humorist word ik echter vaak aangesproken dat een grap over de grens is: dit kun je niet maken. Mijn reactie daarop is: die ernst kun je niet maken. Jouw ernst komt over mijn grens.’

De ernst neemt toe door alle oorlogen, conflicten en rampen op de wereld. Hoe gaat u daarmee om?
‘Het is niet makkelijk. Ik heb al veel trieste toestanden meegemaakt in mijn leven, onder andere de aanslagen op Charlie Hebdo, een blad waar ik jaren voor heb gewerkt. Dat zijn natuurlijk hele harde noten om te kraken.

‘Als iemand zegt: dat kun je niet maken, reageer ik met: die ernst kun je niet maken!’

‘Het zijn krampachtige tijden. Elke dag is er slecht nieuws. Misschien kan ik iets bedenken waardoor ik mensen een vorm van courage geef om door de zure appel heen te bijten. Met kunst kun je moed geven om door te zetten in moeilijke tijden. Maar het is niet bepaald een heldendaad. Je geeft een beetje zuurstof aan de mensen.’

In de nieuwe voorstelling combineert u tekenen met theater. Hoe precies?
‘Ik heb het nog nooit gedaan dus ik weet het ook niet goed. Het is iets dat ik altijd al heb willen uitwerken. Nu dacht ik: ik ga springen en dan proberen te zwemmen. De bedoeling is dat het publiek vragen stelt, maar in plaats van te antwoorden met mijn mond, ga ik een grote tekening maken. Ik heb een vel van tien meter papier en met borstels schilder ik dan mijn antwoord. ‘Ik heb veel materiaal geschreven dat ik speel, maar ik kan mij ook plotseling omkeren en beginnen te tekenen. De tekeningen zullen altijd anders zijn. Het gaat mij om de spanning en concentratie in de zaal. Als ik het goed doe, moet ik een enorme verbinding met het publiek hebben. De omgeving moet verdwijnen. ‘Op die manier creër ik een spontaniteit die ik anders niet kan vinden. Wat chaos kan veroorzaken zijn de vragen en opmerkingen vanuit het publiek. Als ik daar op inga en sta te twifelen, dan is dat ook écht. Dat acteer ik niet. Echtheid creëren op het podium is belangrijk. Je hebt ook van die stand-upcomedians die altijd dezelfde antwoorden geven. Bij mij zal dat heel anders zijn. Dat vind ik wel: dat je iets échts moet maken.’

Kamagurka, *Op zekere dag*. Café Caat, Leiden, woensdag 30 september, € 17,50. PePijn, Den Haag, dinsdag 8 november (uitverkocht)

‘Ik kan blind door de kamer lopen zonder mijn hoofd te stoten’

DOOR VINCENT DE GROOT
FOTO TACO VAN DER EB

Huis: Boommarkt
Huur: € 810
Oppervlakte: 70 m²
Aantal bewoners: 5

Je woont op een lage tussenverdieping. Stoot je vaak je hoofd?

‘Nee, ik weet precies waar de balken zitten en kan blind door het huis lopen. Historisch gezien hoorde dit bij een kamer op de begane grond met een erg hoog plafond. Later is er een verdieping tussen gebouwd. Het zijn dus eigenlijk twee halve verdiepingen. Mensen die hier voor het eerst komen stoten wél hun hoofd tegen de lage balken.’

Heb je geen last van je bovenburen?

‘Ik hoor af en toe voetstappen en de waterleiding. Ik weet altijd precies als er iemand gaat douchen of de afwas aan het doen is. Via het dakraam kan ik vanuit mijn bed ook het raam van de wc zien. Vandaar dat er een doek boven mijn bed hangt, anders word ik ’s nachts telkens wakker door het licht op de wc.’

Je bent een jonge student. Krijg je daar reacties op?

‘Als ik nieuwe mensen ontmoet zeggen ze: ‘WAT? BEN JE ZEVENTIEN?’ Dan moet ik altijd weer mijn riedeltje doen: ik heb groep twee overgeslagen en in de brugklas ben ik overgeplaatst naar de twee-

de klas, omdat ik te snel door de stof heenging. Je kan op de universiteit niet zo snel door de stof. Dat vind ik jammer.’

Doe je daarom twee bachelors?

‘Het is leuk om iets volstrekt anders te doen. Voordat ik besloot Nederlands te gaan doen heb ik getwijfeld over andere studies, waaronder notarieel recht. Als je twee heel verschillende studies doet, zie je overeenkomsten op bepaalde vlakken waar je het niet zou verwachten. We hebben het bijvoorbeeld kort over strafrecht gehad en dan wordt de zaak van Gerard Reve genoemd (de schrijver werd vrijgesproken van godslastering nadat hij had beschreven hoe hij seks had met God die als ezel voor hem verscheen, red.). Dan denk ik: oh, dat heb ik al gehad.’

Speel je allang harp?

‘Toen ik zes jaar was, zag ik er een bij een open dag van de muziekschool staan en dacht: wauw, dat wil ik. Mijn ouders waren er niet erg op gesteld dus ik heb ze een week lang zitten treiteren totdat ik op les mocht.’

‘In principe is het niet moeilijk om er geluid uit te krijgen. Je bent niet lang bezig met de techniek om er een juiste toon uit op te wekken. Uiteindelijk komt er meer techniek bij kijken: als je met je vingers onder elkaar door moet of je moet bepaalde ingewikkelde pingeltjes doen. Ik heb geen concertharp, want die kost al snel dertigduizend euro tot een ton. Mijn Keltische harp – met haken bovenin in plaats van pedalen onderop – heb ik na elf jaar huur uiteindelijk overgekocht voor veertienhonderd euro. ‘Ik speel bij Sempre Crescendo en zing ook lage bas in het koor. Mijn harpdocente gaf ook concerten. Met al haar leerlingen waren we met vijftig à honderd harpisten. Je ziet niet vaak dat er zo veel mensen samen harp spelen. We zijn eigenlijk overal, maar een beetje verstopt.’

COLUMN | GISELLE MARIA TIMMERS

22, zegt de 19-jarige, is een aantrekkelijke leeftijd

De zon scheen toen we Leiden uitreden, maar nu kijk ik naar de regendruppels op de ruit. Ik rij achteruit en maak mezelf klein met mijn benen over elkaar. Een college en twee werkgroepen maken dat ik een treinreis wil zonder contact met anderen. Dus ik heb mijn handtas op de stoel naast me gelegd en mijn zonnebril opgehouden. De trein wiegt me en ik draai mijn lichaam verder naar het raam.

‘22 is een heel aantrekkelijke leeftijd.’

Mijn nieuwsgierigheid is sterker dan mijn melancholiek. Zonder mijn lichaam te bewegen bespied ik de man die schuin tegenover me zit. Terwijl hij praat laat hij de hele

tijd zijn witte en opvallend vierkante voortanden zien. Maar hij lacht niet, hij maakt geen grappen, hij grijnst. Hij straalt alsof hij nooit wordt gedimd. ‘22 is een heel aantrekkelijke leeftijd.’ ‘Wel een beetje oud’, antwoordt de vrouw naast hem zonder van haar telefoon op te kijken.

‘Ja, dat wel’, zegt de jongen. Hij haalt zijn zonnebril uit zijn haar en klapt de pootjes dicht en weer open. Hij haakt hem in zijn hoodie, haalt hem er weer uit en legt hem op zijn schoot. In zijn grote handen lijkt de plastic zonnebril wel een 3D-bril voor kinderen. Hij neemt hem in de hand en slaat zijn benen over elkaar. Ik moet denken aan de scène in *Clueless* waarin de hoofdpersoon Cher twee leraren bespiedt. Om betere cijfers te krijgen probeert ze haar strengste leraren aan elkaar te koppelen in de hoop dat ze dan wat zachter worden. Ze voelt een succes aankomen wanneer beiden, naast elkaar op een bankje, hun benen richting elkaar kruisen. Cher, die denkt dat zij alles begrijpt, ziet dat als een onomstotelijk bewijs van hun wederzijdse aantrekking.

De jonge vrouw naast hem zit met twee benen op

de grond en lijkt niet door te hebben hoe onrustig haar reisgenoot is. Ze kijkt nog altijd naar haar telefoon, maar vraagt hem dan: ‘Heb jij haar al verteld hoe oud jij bent?’

‘Pas als ik twintig ben. Anders maakt ze het vast uit.’

De zon schijnt weer als we Den Haag uitrijden. De 19-jarige jongen zet zijn zonnebril op zijn neus. In zijn handen leek de bril heel klein, maar op zijn gezicht valt het mee. Alle drie stappen we uit bij hetzelfde station en lopen een andere kant op. Zij nemen afscheid van elkaar zonder elkaar aan te raken.

Er liggen plassen op het stationsplein. Ik loop om ze heen op weg naar de tram. Nu schijnt de zon in mijn ogen, maar het is fris. Ik beweeg van mijn ene been op het ander en wacht op tram 11. Ik voel me niet oud noch aantrekkelijk. Ik wil naar huis, zodat ik mijn schoenen uit kan doen, mijn benen op kan trekken en uit het raam kan staren.

Giselle Maria Timmers studeert literatuurwetenschap

‘Hij lacht niet maar straalt alsof hij nooit wordt gedimd’